СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Літовкіна Т.В.,
студентка VI-го курсу
економічного факультету
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

Постановка проблеми. В умовах відсутності загальновизнаних підходів до побудови стабілізаційних механізмів на ринках фінансових послуг у світі, що спричинило світову фінансово-економічну кризу, посилена увага до питань формування державної політики на цих ринках є закономірною. В Україні серед ринків фінансових послуг одним із таких, що розвивається, є ринок страхових послуг, розвиток якого відбувається з урахуванням світового досвіду та національних особливостей. Питання дослідження становлення українського ринку страхування та виявлення основних проблем його розвитку й досі не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблем страхування уже давно цікавлять вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема теоретико-методологічне обґрунтування сутності страхового ринку, питання становлення, функціонування та розвитку страхового ринку України є предметом досліджень таких вчених-економістів, як Базилевич К.С., Вовчак О.Д., Фурман В.М., Євченко Ю.В, Рядно О.А. та ін.

Постановка завдання. Страховий ринок являє собою багаторівневу структуровану систему зі складним механізмом взаємозалежних зв’язків між структурними одиницями. Для визначення особливостей організації та ефективності страхування на сучасному етапі соціально-економічного реформування необхідно провести аналіз функціонування страхового ринку і визначити напрями підвищення ефективності страхової діяльності в Україні.

Викладення основного матеріалу. Страхування є невід'ємним елементом фінансової системи будь-якої соціально-економічної формації, покликаним забезпечити захист майнових інтересів громадян, господарюючих суб'єктів і держави.

Зміни, які відбуваються у житті суспільства стратегічний курс України на інтеграцію до Європейського Союзу та світового співтовариства стають визначальним фактором економіко-правових перетворень у країні, у тому числі у питаннях подальшого розвитку страхового ринку.

Страховий ринок в економічній літературі розглядають як систему суспільних, економічних, фінансово-економічних чи грошових відносин, особливу соціально-економічну структуру, економічне середовище функціонування страховиків, економічний простір, сукупність страхових компаній, форму взаємозв'язку між учасниками страхових правовідносин, частину фінансового ринку, окрему сферу послуг, форму функціонування сукупного страхового фонду [2, с. 23].

Зародження й розвиток страхового ринку України − процес, що має багато спільного з аналогічними процесами в інших постсоціалістичних країнах. До отримання Україною статусу незалежної держави страхування проводили згідно з економічними, соціальними та правовими умовами, що існували у відповідний період.

Найдавнішим способом страхового захисту в Україні, як і в усьому світі, було взаємне страхування. В Україну класичне страхування прийшло із Західної Європи ще в XVIII ст. з виникненням філій англійських страхових компаній.

Страховий ринок незалежної України у своєму розвитку історично пройшов певні етапи.

І-етап – з 1991 по 1993 рр. – характерними рисами є відсутність спеціального законодавства, відповідної методологічної бази, нагляду з боку держави, ефективного ринкового механізму здійснення страхової діяльності;

цей етап визначається екстенсивним розвитком страхового ринку, швидким зростанням кількості страхових організацій.

II-етап – з 1993 по 1996 рр. – почала створюватись страхова галузь в економіці держави, був прийнятий Декрет „Про страхування", держава встановила нагляд за страховою діяльністю і визначила певні вимоги щодо страховиків; відбулася структурна будова страхового ринку України, з'явились групи страхових компаній: організації, створені на базі колишнього Держстраху в системі НАСК „Оранта", кептивні страхові компанії, страхові компанії, створені на приватному капіталі, які працюють за ринковими принципами.

III-етап – з 1996 по 2001 рр. – був прийнятий Закон України „Про страхування", який посилив вимоги щодо статутних фондів та платоспроможності страхових компаній; страхові компанії були поділені на ті, що здійснюють окремо ризикове страхування та довгострокове страхування життя; встановлено нові вимоги щодо договорів страхування та розміщення страхових резервів.

IV–етап – з 2001 р. – прийняття Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про страхування" ще більше підвищило вимоги щодо статутного капіталу страховика, до його кількісних та якісних характеристик, посилились вимоги щодо платоспроможності страхових компаній, розширились можливості інвестиційної діяльності, покращались можливості диверсифікації при розміщенні страхових резервів та тимчасово вільних коштів страховика; значно збільшились обсяги операцій перестрахування. [3, с. 74]

Як показує динаміка останніх років, страхова індустрія України, у цілому вийшла на певний рівень інвестиційної привабливості та представлена провідними транснаціональними страховими групами з Австрії, Бельгії, Великобританії, Ізраїлю, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, Словенії, США, Франції, Швеції, але ще не стала реальним фактором стабільності національної економіки [4, с.12-13].

Перед страховим ринком стоїть складне завдання по зростанню обсягу та якості страхових послуг, підвищення рівня кваліфікації та фінансової надійності страхових компаній, ліквідності їх активів.

Станом на 01.01.2012 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічувалося 442 страхові компанії, у тому числі СК "life" – 64 компанії, СК "non-life" – 378 компаній [1]. При цьому за 2011 рік кількість страхових компаній зменшилася на 14 СК.

У 2011 році на українському ринку страхування не відбувалося значних змін основних показників діяльності: активи страховиків та обсяги наданих ними страхових послуг залишилися майже на рівні кінця 2010 року. Чисті страхові премії за 2011 рік становили 17 970,0 млн грн, що на 34,8% більше порівняно з 2010 роком. Зростання обсягу чистих страхових премій 2011 року пов'язане зі збільшенням надходжень чистих страхових платежів за такими видами страхування: страхування майна, страхування фінансових ризиків, страхування від вогневих ризиків. Така тенденція зумовлена здебільшого введенням нових податкових правил. Чисті страхові виплати за 2011 рік зменшилися порівняно з 2010 роком на 20,2% і становили 4 699,2 млн грн. Скорочення страхових виплат може розглядатися як негативна ознака з огляду на те, що надходження валових страхових платежів зазнало незначних змін. Це може свідчити про недостатність у страхових компаній ліквідних інструментів, надмірну збитковість діяльності деяких страховиків.

У структурі чистих страхових виплат станом на 01.01.2012 найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як: автострахування – 2 345,5 млн грн (або 50%); страхування фінансових ризиків – 801,1 млн грн (або 17%); частка медичного страхування становить 752,4 млн грн (або 16%).

Отже, незважаючи на світову фінансову кризу, яка в цілому негативно відобразилась на динаміці національних фінансових ринків, позитивна динаміка на українському страховому ринку збереглась. Звичайно, розвиток страхування безпосередньо залежить від розвитку підприємств і рівня

зайнятості населення. У той же час страхування є інститутом підтримки, додаткового захисту в період кризи, коли господарюючі суб'єкти не можуть формувати додаткові провізії і їм вигідніше придбати страховий поліс за менші гроші.

На думку дослідників, без належним чином розвиненої інфраструктури страхового ринку не можна забезпечити поступальний соціально-економічний розвиток держави, ефективне функціонування суб’єктів господарювання, підвищення добробуту населення [6, с. 84].

Водночас, ринок страхування в Україні зможе активно розвиватися за умови наявності нормативно-правової бази, розробленої на основі міжнародних стандартів. Це можливо за умови внесення змін до чинного законодавства.

Необхідно також підвищувати популярність страхових послуг. На сьогоднішній день більшість населення сприймають страхування як додаткові зобов'язання, наприклад, як умова видачі банківського кредиту. Рівень довіри населення до системи страхування, як і раніше залишається досить низьким. Тому необхідно зробити цей ринок максимально доступним, прозорим і зрозумілим для населення.

Як показує світовий досвід, свідченням ефективного розвитку страхового ринку є ситуація, коли на страховому ринку співвідношення розміру отриманих страхових премій до розміру страхових виплат становить 70-80%. Зараз цей показник в Україні знаходиться на рівні 20-25%. Це відбувається за рахунок наявності на ринку великої кількості дрібних страхових компаній, які, по суті, не займаються страхуванням, а працюють по системі надання виплат за умови отримання достатньої кількості страхових премій. Вони не мають достатніх резервів, а тому рівень невиплат по страхових випадках є дуже високим і знижує рівень довіри населення до ефективності страхування як такого.

Система страхування також має проблеми характерні для всього українського бізнесу, зокрема, нерозвинутість експертизи, відсутність стратегій обслуговування, хитка економіка, коливання валютного курсу, бюрократія і корупція.

Відповідно, більш повне використання потенціалу страхування як інструменту фінансової стабілізації економіки в Україні можливе через здійснення наступних заходів, а саме:

- приведення національного страхового законодавства у відповідність до стандартів Європейського Союзу;

- визначення й удосконалення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій;

- упорядкування сукупності видів страхування;

- впровадження спеціальних державних інвестиційних програм;

- розвиток інфраструктури страхового ринку, удосконалення його кадрового та інформаційного забезпечення;

- підвищення фінансової надійності страхових компаній на основі збільшення їх капіталізації;

- розробка ефективних механізмів захисту інтересів страхувальників.

Таким чином, страхування являє собою об'єктивно необхідну частину економічних відносин у системі суспільного відтворення будь-якої соціально-економічної сфери та у зв'язку зі зміною соціально-економічного устрою України та введенням ринкових механізмів, захист від усього різноманіття ризиків стає нагальною необхідністю.

Висновки. Існування повноцінного ринку страхування є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання. Інтеграція України у сучасний європейський економічний та правовий простір передбачає адаптацію та гармонізацію національного законодавства з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу.

Список використаної літератури.

1. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2011 р. [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство РЮРІК. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_III_kv_2011.pdf

2. Базилевич В. Д. Страховий ринок України / В. Д. Базилевич. — К. : Товариство «Знання», КОО, 1998. — 374 с.

3. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / Н.О. Долгошея. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 318 с

4. Залєтов О. Страховий ринок потребує структурних реформ / О. Залєтов. // Страхова справа. – 2010. – №1. – С. 10 -14.

5. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюється Держфінпослуг, за 2011 рік [Електронний ресурс] / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. - Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/OGLYAD2011.pdf

6. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах глобалізації / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 82–92.